

הפרשיות בהם הוא כזה: קדש, והיה כי יביאך, והיה אם שמוע⁽¹¹⁾, שמע⁽¹²⁾].

אמר רב חננאל אמר רב: החליף סדר פרשיותיה של התפילין, פסולות.

אמר אביי: לא אמרן שכאשר החליף פרשיותיה הרי התפילין פסולות אלא רק אם החליף פרשה גוייתא פנימית, הנתונה בבית הפנימי, לברייתא, לפרשה חיצונית, הנתונה באחד משני הבתים החיצוניים. וכגון שהניח את פרשת "והיה כי יביאך" [הצריכה להנתן בבית הפנימי] בתוך הבית החיצון, במקום שצריכה להיות נתונה בו פרשת "קדש". או שהחליף את פרשה ברייתא ונתנה למקום של גוייתא, וכגון שנתן את פרשת "קדש" בבית פנימי, במקומה של פרשת "והיה כי יביאך". אבל, אם החליף גוייתא לגוייתא, שהחליף את סדרן של שתי הפרשיות הפנימיות ונתן את פרשת "שמע" במקומה

לה-א

של פרשת "והיה כי יביאך", או שהחליף ברייתא לברייתא ונתן את פרשת "קדש" במקומה של פרשת "והיה אם שמוע" לית לן בה לחשוש לשינוי זה, והרי הן תפילין כשרות.

אמר ליה רבא לאביי: מאי שנא החליף גוייתא לברייתא וכן החליף ברייתא לגוייתא דלא הכשרת אותן משום דהך פרשה החיצונית דבעי למיחזא אוריא לראות את האויר, והיינו, שדינה להיות בבית החיצון הסמוך לאויר [להבדיל מהבית הפנימי הרחוק מהאויר] לא קא חזיית לאויר, וכן הא פרשה פנימית, דלא בעי למיחזי אוריא, קא חזיית לאויר, כשניתנה בבית החיצון. אם כן גם כששינה והחליף את מקומה של פרשה ברייתא לברייתא אחרת, או ששינה את מקומה של פרשה גוייתא לגוייתא אחרת נמי צריך לפסול, משום דהך פרשה דבעיא למיחזי אוריא דימין קא חזיא

רש"י הרי אין שום ראייה לחידוש זה, כי המכילתא כפשוטה שזהו באמת סדר ההנחה בבתים ומנין לנו לחדש שיש דין מחודש של סדר כתיבתן.

אך בשו"ע מוכח לא כך. שפסק כדעת רש"י ששמע קודמת לוהיה אם שמוע, ומכל מקום פסק שצריך גם כתיבה כסידרון בתורה.

12. בראשונים מבואר שמחלוקת רש"י ור"ת היא גם בתפילין של יד כיצד הסדר. והגרי"ז (פ"ה מתפילין ה"א) הביא שהגר"ח הקשה בזה מה שייך סדר בתפילין של יד. והרי אם כתב הפרשיות של יד על ארבעה קלפים כשר. והיינו שכל פרשה היא נפרדת מחברתה. ואם כן מה שייך כלל דין סדר בזה.

כנגד התפילין, צריך גם כן שיהיו הפרשיות מגוללות מהסוף להתחלה, כדי שיהיו מונחות כנגד הקורא בצורת קריאה. והובאו דבריו ברמ"א (ל"ב מ"ו).

11. והתוס' הקשו עליו מהמכילתא שמפורש בה שסדר הפרשיות הוא קדש והיה כי יביאך שמע והיה אם שמוע. ומכח קושיא זו חידשו התוס' שנאמר בתפילין גם סדר כתיבתן. וצריך לכתוב את הפרשיות כסדר שהן כתובות בתורה, ועל זה נאמר במכילתא ששמע קודמת לוהיה אם שמוע היינו לסדר כתיבתן. אך בהנחתן בתפילין בזה והיה אם שמוע קודמת לשמע.

וכתב הגרי"ז (פ"ה מתפילין ה"א) שלכאורה כל דין זה שיש סדר כתיבה הוא רק לדעת ר"ת כדי ליישב את הקושיא מהמכילתא. אך לדעת

אזירא דשמאל, והפרשה שצריכה לראות את האזיר דשמאל קא חזיא אזירא דימינ?

אלא, מסיק רבא: לא שנא החליף חיצונית בפנימית ולא שנא החליף פנימית בפנימית או חיצונית בחיצונית הרי הן פסולות!

ואמר רב חננאל אמר רב: תיתורא⁽¹³⁾, והיינו המשטח התחתון של הבתים דתפילין, הסוגר את פתחי הבתים, ועשוי מהעור של הבית [שאחת מדפנות הבית היא ארוכה ומתקפלת בתור משטח סגירה מתחת לשאר הדפנות] הלכה למשה מסיני! שצריך לעשותה.

אמר אביי: מעברתא דתפילין⁽¹⁴⁾, שהיא בליטת העור של התפילין, ושם מתקפל עור הבית הארוך כדי להעשות למשטח התחתון, ועושים בו חלל כדי שתעבור בו רצועת התפילין [ונקרא "מעברתא" משום שרצועת התפילין עוברת בו] הלכה למשה מסיני!

שצריך לעשותה.

ואמר אביי: שיין של תפילין העשויה מקמטי העור בשני הבתים⁽¹⁵⁾ החיצוניים של תפילה של ראש הלכה למשה מסיני! שצריך לעשותה.

וצריך שיגיע חריץ שבין בית⁽¹⁶⁾ לבית בתפילה של ראש עד למקום התפר של התיתורא לבית, והיינו עד לתחתית הבית!

רב דימי מנהרדעא אמר: אין צורך שיגיע החריץ עד למטה, אלא כיון שהיה החריץ דמנכר⁽¹⁷⁾ קצת למעלה יותר לא צריך!

ואמר אביי: האי קילפא קלף דתפילין צריך למיבדקיה אם הוא ראוי לכתיבה דילמא אית בה ריעותא של נקב ושוב לא תהיה הכתיבה כתיבה תמה, נאה ושלמה, שבמקום הנקב אין הדיו נכתב, ובעינא כתיבה תמה בפרשיות התפילין, וליכא!

16. זהו פירוש רש"י. והרא"ש (הלכות תפילין סי' ח') פירש שהכוונה על השיין. שצריך שיגיע השיין עד התפר למטה. וסיים הרא"ש שנוהגים להחמיר כשני הפירושים, ובין השיין ובין החריצים שבין בית לבית יגיעו עד התפר.

17. בביאור הלכה (סי' ל"ב מ') הביא שנחלקו החיי אדם והחתם סופר לפי הדיעות שעל ידי דבק נהיה הכל אחד. אם אפשר להדביק את הבתים של ראש אחד לשני ולמעלה להשאר בלי דבק, שהחיי אדם מכשיר והחתם סופר פוסל, ודברי החיי אדם לכאורה מוכחים מכאן שמבואר שמספיק שיהיה ניכר למעלה ההבדל בין הבתים ולא צריך שיהיה ניכר עד למטה [ורק לכתחילה צריך עד למטה אך אינו מעכב].
וסברת החתם סופר היא, שכל זה רק לגבי

13. כתב הרא"ש (הלכות תפילין סי' ט') שצריך לעשות חתך בשני צידי המעברתא במקום החיבור לתיתורא, שעל ידי זה יהיה ניכר ריבוע התיתורא. שאם לא כן הרי התיתורא בצורת מלבן.

14. והתוס' והרא"ש הביאו שיטות שמעברתא היא, שמעבירים את הרצועה של יד על גבי בית התפילין של יד.

15. התוס' הביאו משימושא רבא שעושין בימין הבית שיין של שלשה ראשים, ובשמאל הבית שיין של ארבעה ראשים. ואם הפך את הסדר ועשה בימין של ארבע ובשמאל של שלש גם כן כשר.

רב דימי מנהרדעא אמר: לא צריך לבדוק את הקלף כי קולמוסא בדיק לה, שאם האות נראית שלימה ולא נראה בה חור הרי היא כשירה ולא חוששים לחור שבקלף.

אמר ר' יצחק: רצועות התפילין צריך שתהיינה (18) שחורות הלכה למשה מסיני!

מיתיבי: בתי התפילין אין קושרין אותן אלא במינן דהיינו ברצועות של עור (19), בין שהיו אותן רצועות עור ירוקות בין שהיו שחורות, בין לבנות, אבל רצועות אדומות לא יעשה מחמת שני טעמים:

האחד, מפני גנאי, שמא יאמרו הרואים שאותו אדם סובל מגירוד בעורו ונצבעו רצועות התפילין באדום מדם פצעיו, וגנאי הוא.

והשני, מפני דבר אחר שלא יאמרו שבעל את אשתו בזמן נדוטה ונצבעו הרצועות מדם הנדה.

וממשיכה הברייתא: אמר רבי יהודה: מעשה בתלמידו של רבי עקיבא שהיה קושר תפיליו בלשונות צמר של תכלת, ולא אמר לו רבי עקיבא דבר! והוכיח מכאן רבי יהודה: וכי איפשר כי אותו צדיק רבי עקיבא ראה תלמידו מניח תפילין שלא

כהלכה ולא מיחה בו? אלא מוכח מכאן שגם לשונות של צמר כשירות לקשירת התפילין ולא צריך דוקא רצועות עור.

אמרו לו חכמים לרבי יהודה: הן, אפשר הדבר שלא מיחה בו רבי עקיבא ובכל זאת אין ראייה, כי רבי עקיבא לא ראה אותו קושר את תפיליו בלשונות של תכלת, ואם היה רואה אותו לא היה מניחו לעשות כן.

וממשיכה הברייתא: מעשה בהורקנוס, בנו של רבי אליעזר בן הורקנוס, שהיה קושר תפיליו בלשונות של ארגמן, ולא אמר לו רבי אליעזר בן הורקנוס לבנו דבר! ומוכיח רבי יהודה ממעשה זה: וכי איפשר כי אותו צדיק רבי אליעזר בן הורקנוס ראה את בנו מניח תפילין שלא כהלכה ולא מיחה בו? אמרו לו חכמים: הן, אפשר הדבר שלא מיחה בו, ולא משום שסבר שנכון לעשות כן, אלא, לא ראה אותו קושר תפיליו בלשונות של ארגמן, ואם ראה אותו לא היה מניחו לעשות כן!

ועכשיו מקשים על ר' יצחק שאמר רצועות שחורות הן הלכה למשה מסיני: קתני מיהא בברייתא שרצועות התפילין כשירות בין כשהן ירוקות, בין שחורות ובין לבנות?!

ומתרצינן: לא קשיא! כאן שהכשיר התנא

לעשות אותם שחורים אך זה לא מעכב. ובמשנה ברורה (ס"ק קפ"ד) הביא שיש דעות שגם בתים שחורים זה הלכה למשה מסיני ומעכב.

19. כך פירש רש"י. אך הרמב"ם (פ"ג מתפילין הי"ד) כתב שאת הצד הפנימי של רצועות התפילין צריך לצבוע באותו צבע שנצבעו

ההיכר שבין הבתים. ועל זה מבואר בגמ' שמספיק שיהיה ההיכר למעלה וכשר בכך. אך גוף הבדלת הבתים צריכה להיות בכל גובה הבתים, ולכן אם דיבוק עושה אחד אסור להדביק גם למטה כיון שעל ידי זה שני הבתים נהיים אחד.

18. ולגבי הבתים פסק המחבר (לב מ) שמצווה

ומשנין: עדיין יש לחשוש לגנאי ולדבר אחר כי זימנין דמתהפכיין ליה הרצועות וניכר הצבע האדום לבריות!

תנא: תפילין צריך שתהיינה מרובעות, והיינו, שיהיו בתי התפילין [עייין היטב בלשונו של רש"י ובדברי התוס'!] מרובעים באורכן וברוחבן [ולמעט גובהן!] הלכה למשה מסיני!

אמר רב פפא: ריבוע התפילין צריך להיות

בברייתא אפילו רצועות שאינן צבועות בשחור מדובר שצבען **מבפנים**⁽²⁰⁾, לצד הפנימי של הרצועות, ואילו כאן שפסל ר' יצחק מדובר שצבען **מבחוץ**, שכלפי חוץ חייבות הרצועות להיות צבועות בצבע שחור דווקא.

ופרכינן: **אי** העמדת את הברייתא שצבען **מבפנים** מדוע לא יצבע אותן גם בצבע אדום, כי **מאי גנאי** יש בצבע בצד הפנימי, ואיזה חשד של **דבר אחר** יש בו, והרי הצד הפנימי אינו נראה!?

תלוי **בבהמה**. שהצד הפנימי של העור הקרוב לבשר הוא פנים. והצד החיצון של העור הסמוך לשיער הוא החוץ. ולפי זה גם אם תתהפך הרצועה לא משתנה הפנים והחוץ ויוצא ידי חובה.

הביאור הלכה מסתפק אם אחרי שיעור ההכשר של הרצועה [מבואר ברמב"ם פ"ג מתפילין הי"ב ששיעור רצועה של ראש הוא שתקיף את הראש ויעשה בה קשר וישתלשלו הרצועות עד הטבור או למעלה ממנו קצת. ושיעור רצועה של יד הוא שתקיף את הזרוע ויעשה הקשר ותגיע עד אצבע אמצעית ויכרוך עליה שלש פעמים ויקשור] וירד השחור מן הרצועה האם זה פוסל. שמצד אחד אפשר לומר שגם בלי חתיכה זו גם כן יש שיעור רצועה ויהיה כשר. אך יש לומר שלמעשה היום זוהי הרצועה וחלק ממנה אינה שחור, ופסול. ולא הכריע בזה.

עוד הסתפק **הביאור הלכה** אם צריך לצבוע בשחור את הרצועה הנמצאת בתוך המעברתא. שיתכן שמכיון והיא אינה נראית הרי היא כמו הצד הפנימי של הרצועות שאינו טעון צבע שחור.

הבתים. ואם הבתים בצבע ירוק צריך לצבוע את פנים הרצועות גם כן בצבע ירוק וכו'.

ובאור זרוע (הלכות תפילין סי' תקס"ד) הביא שיש ראשונים שפירשו את כוונת הגמ' אין קושרין אלא **במינן** שהכוונה היא שיהיה **צבע** הרצועות מבפנים כמו צבע בתי התפילין, וזוהי גם דעת הרמב"ם ולכן הצריך שיהיה פנים הרצועות באותו צבע של הבתים. אך האור זרוע חולק עליהם ומפרש כמו רש"י שבמינן הכוונה שיהיו מעורר כמו הבתים ולפסול משי וצמר. אך לא מדובר כלל לענין צבע.

20. בגמרא לא מבואר מה נחשב **פנים** ומה נחשב **חוץ** של הרצועות. והביאור הלכה (לג ג) הביא שדעת הפרי מגדים שפנים וחוץ נקבע על פי האדם הלובש את התפילין. והצד הסמוך לגופו הוא **פנים**. והצד שכלפי חוץ ונראה הוא **החוץ**. ועל צד זה שנראה נאמרה ההלכה למשה מסיני שהוא צריך להיות שחור. וכתב הבה"ל שיצא לפי זה חומרא גדולה. שאם תתהפך הרצועה בתוך הקף הקשר ויהיה השחור בפנים והלבן בחוץ לא יצא ידי חובה. שנמצא שכעת אין החוץ שחור. אך הביאור הלכה חולק וסובר שפנים וחוץ

בתופרין, שכאשר הוא⁽²¹⁾ תופר את עור התיטורא [הסוגרת את פתחי הבתים] יזהר שלא ימשוך את חוט התפירה יותר מדאי כדי שלא יתכווץ עור הבית ויתבטל הריבוע.

וכן צריך הריבוע להיות **באלכסון** והיינו שיהיה האורך שוה לרוחב ולא יהיו בצורת מלבן שהאורך יותר מהרוחב. [והכונה ל"אלכסון" היא שלכל מידת אורך יש גם את ה"אלכסון" הקבוע שלה בריבוע, שאורך האלכסון בריבוע גדול ממידת הצלע בשתי חמישיות, הילכך, אם האלכסון של הבית הוא בשיעור של אחד ועוד שתי חמישיות מצלע הבית הרי זה מרובע, ואם לאו הרי זה מלבן או מעוין].

לימא מסייע ליה לרב פפא שצריך מקום התפר להיות מרובע. דתנן במסכת מגילה: **העושה תפילתו של ראש עגולה בלי בית מושב**, אלא היא עשויה כביצה, הרי יש **סכנה** להניחה בראשו, שמא כשיכנס בפתאומיות לפתח מבלי שישים לב הוא יכה

ראשו באיסקופה של הפתח ותכנס התפילה העגולה לראשו. **ואין בה** בהנחת התפילה העגולה משום קיום מצוה של הנחת תפילין מחמת שהיא עגולה! ומוכח כרב פפא שצריך שיהיו התפילין מרובעות במשטח התחתון הסמוך לראשו של המניח!

ודחינן: **אמר רב פפא**: מהמשנה שם אין ראייה ששם מדובר **דעבידא** התפילה העגולה **כי אמגוזא** כאגוז [רש"י במגילה כד-ב] שבית מושבו הוא חד, [ולכן מסוכן ללובשה] ואין מקיימין בה מצות תפילין משום שאין מושב התפילין החד ראוי להנחת⁽²²⁾ תפילין, אבל תפילין⁽²³⁾ שתחתיתן עגולה ואינה בית כמושב חד היה מקום לומר שהוא כשר להנחה, על אף היותו מעוגל! וחדש רב פפא שגם זה פסול.

אמר רב הונא: תפילין שיש בהן נקבים בעור שבין הבתים, הרי **כל זמן שפני טבלא קיימת**⁽²⁴⁾. שהעור החיצוני נשאר שלם, הרי הן **כשירות**.

21. זהו פירוש רש"י. שכוונת רב פפא בתפרין היינו שיהיה שמתחת חוטי התפירה לא תכווץ את הבית ויתקלקל הריבוע. אך הרמב"ם (פ"ג מתפילין ה"א) מפרש אחרת. שהוא כתב שהלכה למשה מסיני שתהיה התפירה מרובעת. הרי שפירש את דברי רב פפא בתפרין שהכוונה שהתפירה עצמה תהיה מרובעת.

22. הרמב"ם (פ"ד מתפילין ה"ג) הביא את הדין שהעושה תפילין עגולים כאגוז לא קיים את המצווה. ודייק הגרי"ז מזה שהביא הרמב"ם את הדין בפרק ד' המדבר בדיני הנחת תפילין. מוכח מזה שתפילין שמושבם עגול זהו חסרון בהנחת התפילין. חוץ מהחסרון **בחפצא** שאין התפילין מרובעות.

23. והנימוקי יוסף ביאר באופן אחר. שכוונת הגמ' שאמנם יש מכאן ראייה שעגול פסול וצריך שיהיו לתפילין זויות. אך אין ראייה שצריך דווקא ריבוע. ויתכן שגם בצורת מלבן כשר. ובזה חידש רב פפא שצריך שיהיו התפילין דווקא **ריבוע**.

24. אבל אם נקרע העור מבחוץ הרי התפילין פסולות. כך פירש הנימוקי יוסף והובאו דבריו בבית יוסף וברמ"א (לג א) וכפי שביאר במשנה ברורה (ס"ק ו). ורק בקרע בפנים נאמרו כל החילוקים שבשנים כשר. אבל מבחוץ אפילו בקרע אחד נפסל.

רב הסדא אמר: נפסקו נקרעו או ניקבו **שתיים** דופנות⁽²⁵⁾ של שני בתים הרי התפילין עדיין **כשירות**, אך אם ניקבו **שלוש** דפנות של הבתים הרי התפילין **פסולות**.

אמר רבא: לא אמרן שבשתי דפנות של שני בתים אין הנקבים והקרעים פוסלים **אלא** כשהיו הנקבים זה **שלא כנגד זה**, שלא נראה הקרע האחד לקרע השני, **אבל** אם היו זה **כנגד זה**, בשתי דפנות סמוכות, הרי התפילין **פסולות** אפילו בשני קרעים בלבד!

והוסיף רבא אומר: וזה **כנגד**⁽²⁶⁾ זה דאמרן דפסולות **נמי לא אמרן אלא בחדתתא**, שהיה עור הבתים חדש, שהנקבים והקרעים מעידים על העור שהוא מקולקל מצד עצמו, **אבל** אם אירעו שני הקרעים הסמוכים **בעתיקתא** בעור ישן **לית לן בה** לפסול, משום שאין העור כשלעצמו נחשב עור מקולקל אלא שאירעו בו הקרעים מחמת יושנו⁽²⁷⁾.

אמר ליה אבבי לרב יוסף: היכי דמיין עור **חדתתא**, והיכי דמיין עור **עתיקתא**?

אמר ליה רב יוסף: כל היכא דמיתלי ביה **בשילחא**, כשאוחז את העור ומפשט אותו, **והדר חליב**, ובשעה שמרפה ממנו ומניחו הוא חוזר ומתכווץ כמו שהיה מקודם זהו עור **עתיקתא**, שגם כשמתרחב חוזר ומתכווץ. **ואידך**, שאינו מתרחב ואחר כך חוזר ומתכווץ זהו עור **חדתתא**!

לה-ב

ואי נמי כל היכי דכי מיתלי ביה במתנא, כשאוחז אדם ברצועה ומושך אליו את התפילין **אתייה התפילה אבתריה** ואינה נקרעת **חדתתא**. **ואידך**, אם התפילה נקרעת **עתיקתא**!

אבוי הוי יתיב קמיה דרב יוסף, איפסיק ליה **לאבוי רצועה דתפילי**. **אמר ליה אבוי** לרב יוסף: **מהו למיקטריה** את הרצועה שנקרעה?

אמר ליה רב יוסף: **זקשרתם** כתיב **שתהא קשירה** "תמה", והיינו נאה, ורצועה שיש בה קשר [חורץ מהקשר שבראש] אינה רצועה נאה⁽²⁸⁾.

הרי"ף היא שגם בנפסקו שלש את החילוק הזה בין ישן לחדש.

27. והרי"ף מפרש להיפך. שישן פסול מכיון שחוששים שמרוב היושן ימשיך להקרע. אך בחדש שהעור עדיין חזק, לא חוששים בו שיקרע וכשר.

28. כתב הרא"ש (הלכות תפילין סי' י"א) שכל זה דווקא ברצועות המקיפות את הראש והזרוע. שהן קושרות את התפילין ולכן רצועה קשורה פסולה כי צריך קשירה תמה. אך שאר הרצועות התלויות ואינן קושרות את התפילין, מועיל בהן

25. והרמב"ם (פ"ג מתפילין הי"ח) ביאר באופן אחר לגמרי. שהמדובר הוא על חוטי התפירה של הבית. שאם נפסקו שלש תפירות הרי התפילין פסולות. ואם נפסקו שתי תפירות אם הן זה בצד זה פסול. ואם אינן זה בצד זה כשר. ובשו"ע (לג סעיף א' וב') הביא את שתי השיטות. דעת רש"י שמדובר לגבי קרע בדפנות הבתים. ודעת הרמב"ם שמדובר לגבי פסיקת חוטי התפירה.

26. לפי גירסא זו החילוק בין חדש לישן הוא בנפסקו שתיים זה כנגד זה. אבל בנפסקו שלש אין חילוק ופסול בין בחדש בין בישן. אך גירסת